

‘Ontwikkeling van vrouwen is niet meer te stuiten’

Abram de Swaan schreef een boek over de ‘terugstoot’ tegen de vrouwenemancipatie van de laatste eeuw. „Bijna alles waarvan ik op mijn vijftiende dacht dat vrouwen het niet konden, bleken ze wel te kunnen.”

Door onze redacteur **Floor Rusman**

AMSTERDAM. *Tegen de vrouwen* heet zijn nieuwste boek, dat dinsdag verscheen. Maar zelf is Abram de Swaan (77), emeritus hoogleraar sociologie, helemaal niet tegen de vrouwen. In de inleiding beschrijft hij waarom hij zelf zo veel plezier heeft van de vrouwenemancipatie: „Omdat daardoor vrouwen meer de ruimte krijgen om hun bijzondere zelf te zijn. En mannen ook.” Emancipatie verlost individuen uit de groep waarin ze voorheen zaten opgesloten. Maar niet iedereen wordt daar blij van, en daarover gaat dit boek: over de *backlash*, of ‘terugstoot’ zoals De Swaan het vertaalt, tegen de vrouwenemancipatie van de laatste eeuw.

De kiem voor het boek werd gelegd in 2006, toen De Swaan een lezing gaf over de achtergronden van jihadisme. De botsing der beschavingen komt voort uit de strijd tussen de geslachten, zei hij toen: jihadisten willen vrouwen terugduwen in hun onderdanige positie. Nu heeft hij zijn these uitgebreid naar andere orthodoxe geloofsrichtingen én naar het ‘rechtsisme’ - dat zijn uiteenlopende nieuwe rechtse stromingen zoals alt-right. Het jihadisme en rechtsisme zien elkaar als de vijand, maar in hun houding tegenover vrouwen hebben ze volgens De Swaan opvallend veel gemeen.

We leven in een uitzonderlijke tijd, zegt De Swaan enthousiast. Duizenden jaren werden vrouwen onderdrukt, „en dat patriarchaat was buitengewoon gewelddadig”. Het hield vrouwen onder de duim „door incidenteel extreem geweld toe te passen, dat ongestraft te laten en te zorgen dat het andere vrouwen afschrikte”.

Dit veranderde toen men besloot ook de meisjes te scholen. „Dat hadden ze nooit moeten doen!” zegt De Swaan la-

chend. **”**Mannen winnen ook iets. Je leeft liever met een mens dan met een sloof. Maar dat mens geeft je dan ook wel van katoen

chend. Waarom deden ze het dan? „Het idee bestond dat een vrouw beter het huishouden kon voeren en in de fabrieken werken als ze niet helemaal onwetend was, en ook dat ze op deze manier meer zou begrijpen van het geloof.”

Voor de afgelopen zestig jaar heeft dit tot enorme veranderingen geleid, zegt De Swaan. „Bijna alles waarvan ik op mijn vijftiende dacht dat vrouwen het niet konden, bleken ze wel te kunnen. Eigenlijk is er niks waarin vrouwen niet net zo goed kunnen zijn als mannen, behalve in de sport.”

De opmars der vrouwen kan onder mannen leiden tot aangetaste eergevoelens en ressentiment, beschrijft De Swaan in zijn boek. Waar vrouwen stijgen op de maatschappelijke ladder, ondergaan mannen een (relatieve) daling. Ze worden tegengesproken door hun echtgenote, raken hun baan kwijt aan een vrouw, moeten bevelen opvolgen van een bazin. De ‘terugstoot’ door jihadisten, rechtsisten, maar ook bijvoorbeeld orthodoxe joden komt volgens De Swaan mede hieruit voort.

Religieuze fanatisme en nationaal-populisme worden vaak verklaard als een reactie op globalisering of de moderniteit. Denkt u dat de woede over vrouwenemancipatie een betere verklaring is?

„Vrouwenhaat is nooit het eerste programmapunt van die bewegingen, daarvoor is het niet bombastisch genoeg. Ze hebben het over het volk, de natie, het wereldkalfaat, maar als je even verder kijkt, komen toch die vrouwen er weer aan te pas. Maar ik zeg niet dat het de enige oorzaak is. Veel rechtse bewegingen bijvoorbeeld zijn, denk ik, inderdaad een reactie op de europeanisering of mondialisering.”

Waarom zien we deze ‘terugstoot’ juist nu?

„Ik kan niet uitleggen waarom het juist de laatste tien, twintig jaar gebeurt. We hebben trouwens eerder ook wel heftige tegenstand tegen de vrouwenemancipatie gezien, zoals de protesten tegen abortus in de jaren zeventig.”

U wijdt ook een hoofdstuk aan het ‘machomarianisme’ in Latijns-Amerika, oftewel de cultuur waarin vrouwen kuisse Maria’s zijn en mannen bronstige macho’s. Is dat ook een backlash tegen vrouwenemancipatie?

„De mystificatie en tegelijk de onderdrukking van de vrouw hoort bij de katholieke kerk, die altijd buitengewoon autoritair is geweest in Zuid-Amerika. Ik heb het idee dat het in een aantal van die landen erger wordt, zoals in Brazilië met Bolsonaro. Maar ik kan in z’n algemeenheid niet zeggen dat het nu erger is dan vroeger, dus of dat ook een backlash is weet ik niet.”

U ziet de terugstootbewegingen als de „laatste stuiptrekking van het patriarchaat”. Hoe weet u zo zeker dat de vrouwen aan de winnende hand zijn?

„Toen ik naar de universiteit ging, waren er nauwelijks vrouwelijke docenten en heel weinig vrouwelijke studenten. Vijftig jaar later zijn in mijn vak de vrouwen

in de meerderheid. Dat soort dingen kun je niet meer terugdraaien. Zelfs in die rechtsistische bewegingen spelen vrouwen soms een vooraanstaande rol.”

In veel ‘buitenwesterse’ landen, zoals u ze noemt, lijkt er weinig beweging te zitten in de vrouwenemancipatie. Toch bent u ook daarover optimistisch. Hoe komt dat?

„Zelfs in de meest repressieve islamitische landen krijgen meisjes tegenwoordig onderwijs. Ook daar zien kleine meisjes op televisie vrouwen als minister-president, als elitesoldaten, als ingenieurs. En dan denken ze: dat kan ik ook. Zodra vrouwen het idee krijgen dat ze alles kunnen, is die ontwikkeling niet meer te stuiten. Ook in een terreurstaat als Saoedi-Arabië heeft dat idee postgevat. Daar willen vrouwen zelf autorijden of naar de bioscoop, en dat wordt dan toch een beetje toegestaan.”

Hoe moeten we in onze samenleving omgaan met het gevoel van status- of eer-verlies dat sommige mannen ervaren?

„We moeten niet vergeten dat die mannen ook iets winnen. Het is veel plezieriger om met een vrouw te leven die wél van van alles en nog wat op de hoogte is, die grappige invallen heeft, tegenwerk geeft. Je leeft liever met een mens dan met een sloof. Maar dat mens geeft je dan ook wel van katoen af en toe, dat hoort erbij.”

Dat gevoel van verlies gaat ook over de maatschappelijke rol van de man.

„Ja, dat is wennen. Zeker voor kinderen uit migrantenmilieus. Die zijn opgegroeid in een milieu waarin de man de baas is, maar vervolgens is de juf een vrouw, de schoolpsychologe, de bijlerares, de agente, de officierster van justitie, de rechteres... en al die vrouwen zijn ook nog eens feministen! Het is heel moeilijk voor die jongens om een idee te krijgen van hoe een man functioneert in wat de facto een vrouwenwereld is.”

Dat is nog geen antwoord op de vraag hoe dat gevoel van verlies opgevangen moet worden.

„Dat weet ik ook niet zo goed. Ik denk dat die mannen een beetje moeten kunnen invoelen hoe een ander zich voelt, dat ze relativiseringsvermogen moeten hebben. Het vanzelfsprekende overwicht van blanke mannen verdwijnt, en dat is een heel moeilijk aanpassingsproces.”

Maar het is ook voor die mannen winst, benadrukt De Swaan nogmaals. „In sommige opzichten worden mannen nu beperkt: ze mogen vrouwen niet meer slaan, uitschelden en in hun gezicht spugen. Maar andere dingen mogen ze juist wél: hun emoties tonen, zorgzaam zijn. In mijn appartementsgebouw zie ik mannen lopen met een baby’tje op hun borst, dat is toch enig?”

Zelf gaat hij zijn mannelijke én zorgzame kant deze avond onderhouden met karate. Dat lijkt misschien een vechtsport, maar je zorgt er juist voor dat je de tegenstander niet beschadigt, legt De Swaan uit. Terugstoten dus, maar wel terughoudend.

Abram de Swaan: „Zodra vrouwen het idee krijgen dat ze alles kunnen, is hun ontwikkeling niet meer te stuiten.”